

УДК 336.761.6

Дудчик О.Ю.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансового та банківського менеджменту
Дніпропетровської державної фінансової академії***Савченко А.О.***студентка
Дніпропетровської державної фінансової академії***ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ****THE FEATURES OF STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто сутність фондового ринку України, особливості його функціонування на сучасному етапі, а також чинники, які впливають на його розвиток. Охарактеризовано головних учасників фондового ринку, зокрема провідні фондові біржі за обсягами торгів. Досліджено основні показники розвитку фондового ринку України, їхню динаміку за останні роки. Розглянуто основні проблеми, які існують на національному фондовому ринку, а також запропоновано шляхи досягнення позитивних зрушень.

Ключові слова: фондовий ринок, цінні папери, інвестори, фондова біржа, капіталізація, ліквідність.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена сущность фондового рынка Украины, особенности его функционирования на современном этапе, а также факторы, влияющие на его развитие. Охарактеризованы главные участники фондового рынка, в частности ведущие фондовые биржи по объемам торгов. Исследованы основные показатели развития фондового рынка Украины, их динамика за последние годы. Рассмотрены основные проблемы, существующие на национальном фондовом рынке, а также предложены пути достижения положительных сдвигов.

Ключевые слова: фондовый рынок, ценные бумаги, инвесторы, фондовая биржа, капитализация, ликвидность.

ANNOTATION

The article discusses the essence of Ukraine's stock market, features of its operation at the present, and the factors that influence on its development. Characterized the major stock market players, in particular leading stock exchanges in terms of trading. Investigated the main indicators of stock market development in Ukraine, their dynamics in recent years. Considered the main problems that exist at the national stock market, and suggests ways to achieve positive change.

Keywords: stock market, stocks, investors, stock exchange capitalization, liquidity.

Постановка проблеми. Фондовий ринок є невід'ємним елементом національної економіки. Удосконалення механізму функціонування й використання інвестиційних фінансових інструментів набуває важливого значення на сучасному етапі, адже вони є найефективнішим способом залучення та перерозподілу фінансових ресурсів. Через низьку розвиненість ринку цінних паперів конкурентоспроможність держави в отриманні інвестицій значно зменшується, тому на сучасному етапі важливим є створення нормально функціонуючого фондового ринку й на основі цього залучення іноземних інвестицій із міжнародних ринків капіталів, а

також коштів внутрішніх інвесторів до фінансової системи нашої держави.

Розвинений фондовий ринок є ефективним механізмом переміщення капіталу між галузями економіки, на сучасному етапі інноваційного розвитку й трансформації національної економіки необхідним є залучення величезних обсягів фінансових ресурсів, а це можливо лише за умови створення розвинутого фондового ринку, який мобілізуватиме, розподілятиме та надаватиме вільні ресурси в економіку.

Фондовий ринок України ще слабо капіталізований, залишається низка невирішених завдань законодавчої бази, стратегічні напрями і способи розвитку фондового ринку потребують негайного вдосконалення. Це зумовлює необхідність дослідження загального стану, основних напрямів і тенденцій, а також проблем функціонування й розвитку фондового ринку України.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема формування та розвитку фондового ринку України присвячена величезна кількість праць В. Базилевича, З. Варналія, О. Василика, В. Колесник, В. Корнеєва, О. Мозгового, І. Бритченка, В. Плиси, Р. Перепелиці, М. Крупки, О. Сохацької, С. Юрія та ін.

Мета статті. Метою дослідження є вивчення особливостей сучасного стану фондового ринку України, дослідження чинників, які гальмують його розвиток.

Виклад основного матеріалу. Фондовий ринок України є однією з найважливіших складових української економіки, яка є показником розвитку не тільки ринку капіталу, а й усієї фінансової системи країни. Сучасний стан фондового ринку та його структура утворились унаслідок трансформації економічної системи, яка сталась в Україні під впливом внутрішніх факторів її розвитку, а також зовнішніх, тобто криз на світових фінансових ринках упродовж останніх років [1, с. 103–104].

Саме фондові ринки перетворюються на один із найважливіших елементів мобілізації інвестиційних ресурсів. Зазначений сегмент ринку має функціонувати як інструмент регулювання фінансової системи держави, адже він взаємопов'язаний як із системою державних

фінансів, так і фінансовим ринком. У розвинених країнах світу фондовий ринок, залежно від ступеня розвитку, слугує найбільш ефективним, оптимальним способом залучення капіталів у національну економіку, механізмом розподілу й перерозподілу вільних фінансових ресурсів серед галузей економіки. За рахунок наповнення фінансовими ресурсами сучасних конкурентоспроможних, передових галузей економіки та виробництв фондовий ринок може сприяти прискоренню науково-технічного прогресу, позитивним змінам у структурі економіки, стійким темпам її зростання [2, с. 24].

На національному фондовому ринку здійснюються емісія, купівля і продаж цінних паперів. Відповідно до чинного законодавства України, учасниками фондового ринку є емітенти або особи, які видали неемісійні цінні папери, інвестори в цінні папери, інституційні інвестори, професійні учасники фондового ринку, об'єднання професійних учасників фондового ринку, серед них саморегульовані організації професійних учасників фондового ринку. Український фондовий ринок належить до тих ринків, що розвиваються, тому йому притаманні певні особливості у функціонуванні [3, с. 141].

Станом на 01 січня 2014 року діяльність на фондовому ринку України здійснювали 1 229 професійних учасників, а саме:

- 554 торговці цінними паперами;
- 319 депозитарних установ;
- 344 компанії з управління активами інституційних інвесторів;
- 10 організаторів торгівлі на ринку цінних паперів;
- 1 депозитарій;
- 1 клірингова установа.

Кількість зареєстрованих корпоративних і пайових інвестиційних фондів становила 2 027 інститутів спільного інвестування, з них:

- 375 корпоративних інвестиційних фондів;
- 1 652 пайові інвестиційні фонди [4].

В Україні організований фондовий ринок представлено 10-ма біржами, серед яких «Фондова біржа ПФТС» посідає перше місце за обсягами торгів, на цей торговельний майданчик припадає 37,74% обсягів торгів, з незначним відставанням функціонує біржа «Перспектива» – 33,58% організованих торгів цінними паперами, третє місце належить «Українській біржі» – 26,96%. На три фондові біржі припадає 98,28% обсягів торгів, інші біржі фактично виконують роль статистів [5, с. 154].

У 2013 році більшість показників фондового ринку України виявили позитивну динаміку, порівняно з попередніми роками. У 2013 році обсяг торгів на ринку цінних паперів становив 1 676,97 млрд грн, у 2012 році цей показник дорівнював 2 530,87 млрд грн. Зниження обсягу торгів у 2013 році сталося за рахунок зменшення операцій із цінними паперами на позабіржовому ринку до 1 213,54 млрд грн (рисунок 1).

Рис. 1. Динаміка обсягу торгів на ринку цінних паперів та обсягу ВВП в Україні за 2009–2013 роки, млрд грн

У період з 2009 по 2013 роки в Україні спостерігалось поступове підвищення активності фондового ринку, про що свідчать випереджальні темпи зростання, порівняно з обсягом ВВП.

У 2013 році фондовий ринок України також характеризувався доволі високою активністю біржового сегмента. За результатами 2013 року обсяг виконаних біржових контрактів із цінними паперами на організованих торгах збільшився удвічі й становив 463,43 млрд грн, тоді як у 2012 році цей показник становив 263,67 млрд грн.

У свою чергу, частка біржового ринку в загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів у 2013 році становила 27,69% (рисунок 2) [6].

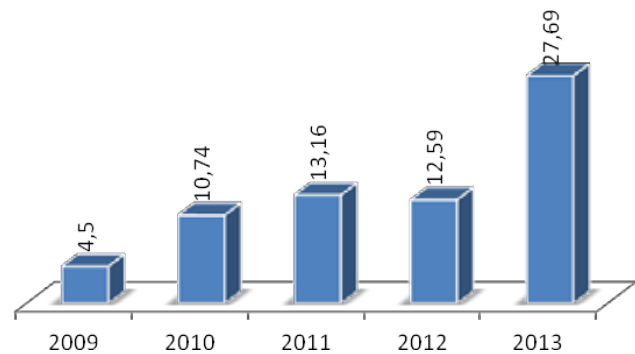

Рис. 2. Частка біржового ринку в загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів у 2009–2013 роки, %

Головним завданням, яке повинен виконувати ринок цінних паперів, є забезпечення умов для залучення інвестицій на підприємства, доступ цих підприємств до більш дешевого, порівняно з іншими джерелами, капіталу. Залучення інвестицій у цінні папери відбувається шляхом придбання цінних паперів у процесі їх емісії. Акції та облігації є найефективнішим джерелом отримання додаткових фінансових ресурсів для фінансування поточної господарської діяльності, довгострокових проектів підприємств і держави [7].

Обсяг залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку у 2013 році становив 106,70 млрд грн, тим самим

перевищивши обсяг залучених довгострокових кредитів, який становив 85,26 млрд грн (рисунк 3).

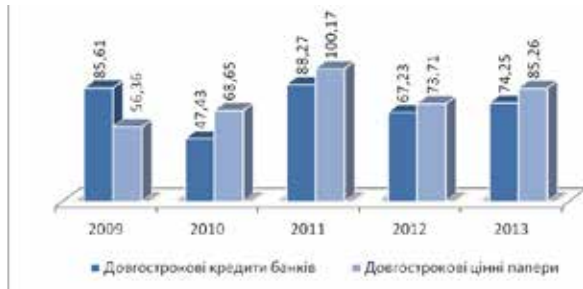

Рис. 3. Залучення інвестицій в економіку України у 2009–2013 роки, млрд грн

В Україні ще досить мала частка зовнішнього фінансування, що свідчить про недоступність і водночас велику потребу в зовнішньому капіталі, тобто простежується значна залежність від зовнішнього фінансування. Для розв'язання цієї проблеми в країні здійснюються процеси лібералізації економіки, завдяки чому зберігається тенденція до збільшення прямих іноземних інвестицій. Перехід від повної замкнутості внутрішнього фондового ринку до його повної відкритості для нерезидентів повинен забезпечити збільшення темпів економічного зростання протягом наступних п'яти років у середньому на 1% за рік [8, с. 37].

Протягом 2011–2013 років загальна кількість випусків акцій, які перебувають в обігу на фондових біржах, також збільшувалась. На кінець 2013 року випущено акцій на суму 571,97 млрд грн, спостерігається зростання емісійної діяльності на ринку акцій, тоді як у 2012 році цей показник знизився у 2,5 раза.

Щодо ринку облігацій, то у 2013 році відбулося незначне зменшення обсягів облігаційних випусків, зареєстровано 304 випуски облігацій підприємств на суму 42,47 млрд грн, що на 8,92 млрд грн, або на 17,36% менше, ніж у 2012 році.

Нагальні проблеми, що існують на фондовому ринку України й заважають його подальшому розвитку, – це низька ліквідність і капіталізація, масштабний дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій, низька частка біржового сегмента ринку, недостатнє законодавче регулювання ціноутворення, обмежена кількість ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів. Усі вони є прямим відображенням кризового періоду, який наразі переживає український фондовий ринок [9].

Для України є характерним також домінування первинного ринку цінних паперів над вторинним. Через небажання інвесторів продавати цінні папери рівень їх обігу залишається низьким, зменшується також кількість акцій, які рухаються між власниками за допомогою фондової біржі.

Український фондовий ринок характеризується тим, що на ньому представлені акції, облігації, інвестиційні сертифікати та майже відсутні інші фінансові інструменти, процес організації торгівлі цінними паперами є недосконалим, існує дефіцит у ліквідних цінних паперах, укладення в цінні папери сконцентровані в руках незначної групи емітентів, рівень довгострокового капіталу є низьким, активність торгівлі залежить від наявності іноземного спекулятивного капіталу.

Існують також деякі складнощі й у функціонуванні біржових систем, розкриття інформації для потенційних інвесторів є непрозорим, не створюється своєчасного, прямого доступу до інформації про об'єкти інвестування, ситуацію на ринку, вірогідність індексів ринкової активності, які відповідають реальному стану підприємств, знижується. Ці чинники сприяють суттєвому зменшенню привабливості інвестування.

Досягти позитивних зрушень на фондовому ринку України можливо лише за рахунок відповідних дій державних органів щодо створення ефективного механізму управління й контролю за діяльністю емітентів та учасників фондового ринку. Необхідно вдосконалити законодавчу базу, сприяти більшій прозорості ринку та створювати сприятливі умови для потенційних інвесторів, щоб вони могли реалізувати свої права. Торгівля цінними паперами повинна зосереджуватися тільки на оформленому організаційно біржовому й позабіржовому ринку. Важливим напрямом також є збільшення капіталізації та ліквідності, удосконалення інфраструктури фондового ринку для забезпечення ефективного й надійного його функціонування.

Висновки. Ефективний і надійний фондовий ринок у країні є показником ефективної та розвиненої економіки. Фондовий ринок України характеризується позитивними тенденціями розвитку, зокрема обсяги торгів на ринку цінних паперів є випереджальними, порівняно з обсягами ВВП. Проте такий швидкий розвиток фондового ринку не забезпечує розвитку економіки, у його функціонуванні існують певні складнощі й суперечності, які потребують негайного вирішення. Національний фондовий ринок характеризується низькою капіталізацією, низькою ліквідністю, обмеженою номенклатурою цінних паперів і високим ступенем ризику, спекулятивним характером діяльності. Незважаючи на всі негативні сторони, існують усі можливості для розвитку ринку, посилення ролі цінних паперів на рівні держави та стимулювання розвитку економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Петренко О.І. Сучасний стан та тенденції розвитку фондового ринку України / О.І. Петренко// Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2013. – № 37. – С. 103–110.
2. Герус Ю.В. Фондовий ринок України та його роль в еко-

- номіці / Ю.В. Герус, А.С. Чумак // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1. – С. 22–29.
3. Стефанишин В.В. Розвиток фондового ринку України та його моделювання / В.В. Стефанишин // Економічний простір. – 2014. – № 83. – С. 139–150.
 4. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247042350&cat_id=244276429.
 5. Котова М.В. Трансформація фондового ринку України в умовах світової глобалізації / М.В. Котова // Економіка. – 2013. – № 1 (6). – С. 153–157.
 6. Річний звіт НКЦПФР за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://smida.gov.ua/docs/nssmc_2013.pdf.
 7. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua>.
 8. Нескорודה І. Особливості функціонування фондового ринку / І. Нескорודה // Вісник НБУ. – 2013. – № 2. – С. 36–42.
 9. Бурикiна Н.В. Особливості становлення та розвитку фондового ринку України / Н.В. Бурикiна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_EISN_2014/Economics/4_167684.doc.htm.